

Étude de l'anthroposystème du lac Fitri au Tchad en vue d'un aménagement et d'une gestion durable de sa pêche

Studie van het anthroposysteem duurzaam Beheer van het Meer Fitri in Tsjaad met het oog op de inrichting en het visserij

Ali GAMANE KAFFINE & Jean-Claude MICHA*

INTRODUCTION

Le lac Fitri, site RAMSAR situé dans la province du Batha au Tchad, est un écosystème lacustre sahélien dont plus de 50 000 personnes dépendent directement pour leur subsistance et leur source de revenus. Longtemps peu étudié, ce lac subit aujourd'hui une pression croissante : multiplication des usagers, intensification de la pêche, conflits d'usage et gouvernance fragilisée. Sa durabilité est menacée.

OBJECTIF

Analyser les interactions entre les dynamiques écologiques et sociales du lac Fitri afin d'évaluer la durabilité des ressources halieutiques et de proposer des stratégies de gestion intégrée et durable de la pêche.

MATÉRIEL ET MÉTHODE

Une approche mixte (quantitative et qualitative) a été menée sur 8 sites entre 2018 et 2021 :

- Analyses physico-chimiques de l'eau (17 paramètres, sondes multiparamètres + laboratoire)
- Inventaire ichtyologique (6 028 spécimens, 4 engins de pêche)
- Enquêtes socio-économiques (300 ménages, 410 pêcheurs recensés)
- Étude des conflits inter-usagers (300 répondants stratifiés)
- Étude de cas femmes transformatrices de Yao (focus group, analyse documentaire, observation)

RÉSULTATS

Qualité de l'eau

- Forte hétérogénéité spatiale : turbidité de 110 NTU (Yao) à 570 NTU (Wanatta).
- Conductivité anormalement élevée à Yao (736 $\mu\text{S}/\text{cm}$).
- Contamination aux métaux lourds documentée sur l'île de Maguetti (Oumar et al., 2018).

Biodiversité ichtyologique

- 8 espèces identifiées (7 familles).
- Indice de diversité Shannon : 4,16.
- Les espèces les plus prisées (*Oreochromis niloticus*, *Clarias gariepinus*, *Protopterus annectens*) deviennent rares dans les captures (signal de surexploitation).

Dynamiques socio-économiques

- 64,6% de pêcheurs professionnels.
- Forte pluriactivité.
- Arrivée massive de pêcheurs allochtones accentuant la pression sur la ressource.

Femmes transformatrices

L'Union Istifac (254 membres, 10 groupements) assure l'essentiel de la filière post-capture (sans statut juridique reconnu ni accès au crédit).

Conflits et gouvernance

- Conflits croissants entre agriculteurs, éleveurs et pêcheurs.
- Mécanismes coutumiers fragilisés.
- Gouvernance institutionnelle insuffisamment structurée.

CONCLUSIONS

- La durabilité du lac Fitri est compromise par la rupture d'équilibre entre dynamiques écologiques et pratiques sociales.
- Un plan de gestion participatif et intégré a été proposé, articulant savoirs locaux et données scientifiques.

INLEIDING

Het Fitri-meer, een RAMSAR-site gelegen in de provincie Batha in Tsjaad, is een Sahelisch aquatisch ecosysteem dat door meer dan 50.000 mensen wordt gebruikt voor hun levensonderhoud en als bron van inkomsten. Dit meer staat tegenwoordig onder toenemende druk: meer gebruikers, intensivering van de visserij, gebruikskonflikten en verzwakt bestuur. De duurzaamheid ervan wordt bedreigd.

DOELSTELLING

Het analyseren van de interacties tussen de ecologische en sociale dynamieken van het Fitri-meer om de duurzaamheid van de visbestanden te beoordelen en geïntegreerde en duurzame beheerstrategieën voor de visserij voor te stellen.

MATERIAAL EN METHODE

Een gecombineerde (kwantitatieve en kwalitatieve) aanpak werd uitgevoerd op 8 locaties tussen 2018 en 2021:

- Fysisch-chemische analyses van het water (17 parameters, multiparametersondes + laboratorium)
- Ichthyologische inventarisatie (6.028 exemplaren, 4 vistuigen)
- Sociaal-economische enquêtes (300 huishoudens, 410 geregistreerde vissers)
- Onderzoek naar conflicten tussen gebruikers (300 gestratificeerde respondenten)
- Casestudy van vrouwelijke verwerkers uit Yao (focusgroep, documentanalyse, observatie)

RESULTATEN

Waterkwaliteit

- Sterke ruimtelijke heterogeniteit: troebelheid van 110 NTU (Yao) tot 570 NTU (Wanatta).
- Abnormaal hoge geleidbaarheid in Yao (736 $\mu\text{S}/\text{cm}$).
- Vervuiling met zware metalen vastgesteld op het eiland Maguetti (Oumar et al., 2018).

Ichthyologische biodiversiteit

- 8 geïdentificeerde soorten (7 families).
- Shannon-diversiteitsindex: 4,16.
- De meest gegeerde soorten (*Oreochromis niloticus*, *Clarias gariepinus*, *Protopterus annectens*) worden zeldzaam in de vangsten (teken van overbevissing).

Sociaal-economische dynamiek

- 64,6% professionele vissers.
- Sterke diversificatie van de economische activiteiten.
- Massale toestroom van vissers van buiten het gebied die de druk op de visbestanden verhogen.

Vrouwelijke verwerkers

De Unie Istifac (254 leden, 10 groepen) verzorgt het grootste deel van de keten na de vangst (zonder erkende juridische status of toegang tot krediet).

Confliten en bestuur

- Toenemende conflicten tussen boeren, veehouders en vissers.
- Verzwakte traditionele mechanismen.
- Institutioneel bestuur onvoldoende gestructureerd.

CONCLUSIES

De duurzaamheid van het Fitri-meer wordt bedreigd door de verstoring van het evenwicht tussen ecologische dynamieken en sociale praktijken. Een participatief en geïntegreerd beheerplan is voorgesteld, dat lokale kennis en wetenschappelijke gegevens combineert.

